

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНОГО ЗМІСТУ НОВІТНІХ МЕТОДОЛОГІЙ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИЧИН ТЕРОРИЗМУ

Юрій Броніславович ДАНИЛЬЧЕНКО,

доктор юридичних наук, доцент,

старший науковий співробітник

Науково-дослідного інституту вивчення

проблем злочинності імені академіка

В. В. Сташиса Національної академії

правових наук України

Протидія тероризму кримінологічними засобами передбачає всебічне дослідження обставин, що викликають до життя це явище, визначають його сутність і поточний стан, типові прояви та ступінь актуальності в суспільному житті. Тому кримінологічна доктрина, створюючи з метою подальшого практичного застосування узагальнені кримінологічні характеристики та концептуальні кримінологічні положення теорії протидії тероризму, незмінно звертається до одного з основних об'єктів дослідницької проблематики – обставин, що продукують терористичну активність, тієї складної агломерації суспільних і природних явищ та процесів, що прямо чи опосередковано інституують феномен тероризму в суспільстві.

Все частіше, серед дослідників проблем тероризму, збільшується група вчених, які упевнені в тому, що традиційна для кримінології методологія вичерпала себе. Тобто не є ефективною й не дає нового знання, що дозволить ефективно реалізовувати процес протидії цьому небезпечному явищу. Тому, на їхню думку, назріла необхідність застосування новітніх методологій для дослідження причин тероризму: синергетики (В. А. Ліпкан) [1], соціального натуралізму (О. М. Костенко) [2, с. 131-136] та теорії інституалізації злочинності (В. М. Дрьомін) [3].

Серед сучасних методологічних підходів до вивчення причин виникнення злочинів терористичної спрямованості однією з прогресивних методологій визнається синергетика, яку послідовно відстоює та впроваджує у власних наукових дослідженнях професор В. А. Ліпкан.

Як наголошує В. А. Ліпкан, нелінійність або асиметричність як явища є притаманними сучасному суспільству. На жаль розвиток синергетики в Україні не набув системного характеру через заскоружлість, млявість та інертність суб'єктів управління наукою в Україні. Саме тому в науці ще й зараз послуговуються лише системним підходом та поінколи діалектичним методом. На його думку, саме синергетика утворює можливості пізнання засад розвитку системи за умов невизначеності параметрів її подальшого функціонування. Відсутність жорсткої кореляції та детермінації вжитих заходів із отриманими результатами є важливою для розуміння сутності динамічного управління.

Розвиток інформаційних технологій, інформаційна глобалізація, поєднана із механізмами розвитку інформаційного суспільства, утворюють нові феномени, які апріорі не можуть бути жорстко детермінованими. Один із них – сітєве або мережеве суспільство. У даних суспільствах людина може бути використана як засіб розповсюдження недостовірної та неперевіреної інформації, фактично стати активним суб'єктом розповсюдження чуток та активізації паники, які є невід'ємним елементом пропаганди [4].

Поряд з синергетикою В. А. Ліпкана, дослідники детермінаційних процесів тероризму в Україні використовують метод «соціального натуралізму», прибічником якого виступає професор О. М. Костенко.

Зокрема, О. М. Костенко вважає, що «відповідно до соціально-культурологічної концепції злочинності, що ґрунтується на принципах соціального натуралізму, причиною тероризму... потрібно вважати будь-який фактор, який перешкоджає формуванню соціальної культури в людей, тобто фактор, що спричиняє стан неузгодженості їхньої волі й свідомості із законами соціальної природи.

Інакше кажучи, все що приводить волю людини в стан сваволі, а свідомість у стан ілюзій, породжуючи в такий спосіб комплекс сваволі й ілюзій, є причиною тероризму». При цьому запобігати слід виникненню терогенних ситуацій, під якими розуміється наявність будь-якого соціального конфлікту [5, с. 180-181]. Звертає увагу на себе та обставина, що сумніви авторів стосуються ефективності й доцільності використання загальної методології діалектичного матеріалізму в частині теорії соціального детермінізму. При цьому методологічні засади діалектико-матеріалістичного пояснення соціальної детермінації фактично використовуються у цих дослідженнях, проте в поясненні методологічних засад свого дослідження автори не вважають за необхідне їх згадувати та пояснювати причини використання або приділяють їм другорядне значення. Задаючи певну систему методологічних координат, ці дослідники все одно змушені повертатись до факторного кримінологічного аналізу детермінант тероризму [6, с. 70-75].

Крім вищезазначених методологічних підходів, в кримінологічних дослідженнях як метод дослідження окремі науковці використовують теорію інституалізації злочинності. Одним з представників цієї групи вчених є професор В. М. Дрьомін, який наголошує на тому, що інституціональний підхід до вивчення злочинності та криміналізації суспільства є питанням методологічним, а інституціональні теорії обов'язково відображають не тільки загальні закономірності, а й специфіку місця і часу соціального буття і наповнюються різним змістом. Ураховуючи це, варто відзначити, що сліпе запозичення концепцій, адаптованих до умов різних країн та історичних періодів, безумовно, контрпродуктивно, однак освоєння методологічного підходу, розробленого в контексті цих концепцій, може дати цінний інструментарій для наукового пошуку і важливих практичних рішень у протистоянні злочинності. Це особливо важливо в умовах пострадянських країн, які за історичними мірками миттєво опинилися на «руїнах» не лише свого соціального устрою, а й багатьох наукових, зокрема кримінологічних, догматів [7, с. 407].

Враховуючи викладене вище, необхідно наголосити на тому, що сучасна кримінологічна наука як взагалі, так і в конкретному своєму напрямку, а саме – дослідження причин тероризму в українському суспільстві, повинна використовувати поряд з традиційними методами кримінологічних досліджень також і новітні методологічні технології, які, в свою чергу, дають можливість адекватно реагувати на існуючі сучасні детермінанти тероризму в нашій країні.

Список використаних джерел:

1. Ліпкан В. А. Тероризм і національна безпека України: монографія. Київ: Знання, 2000. 184 с.
2. Костенко А. Н. Терроризм как нарушение природного права человека на безопасность. *Проблема безпеки особистості, суспільства, держави: інформаційно-аналітичний бюлетень*. 2007. № 1. С. 131–136.
3. Дрёмин В. Н. Преступность как социальная практика (институциональная теория криминализации общества): монографія. Одеса: Юрид. лит., 2009. 616 с.
4. Ліпкан В. А. Сутність гібридної війни проти України // GOAL: Global Organization of Allied Leadership: Глобальна організація союзницького лідерства: сайт. URL: <http://goal-int.org/sutnist-gibridnoi-vijni-proti-ukraini/>
5. Костенко О. Тероризм: поняття, причини, умови, профілактика // Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (Київ, 30 вересня 2016 р.) Київ: Національна академія прокуратури України, 2016. С. 179–181.
6. Костенко А. Н. Социопатия личности как криминогенный фактор. *Наука і правоохорона*. 2008. № 1. С. 70–75.
7. Дрёмин В. М. Институциональная концепция злочинності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1. (1), С. 388-408. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/1_23.pdf